

RESSENYES INDIVIDUALS

VILANOVA, Arnau de: *De parte operativa* (AVOMO, VIII), Fernando Salmón i Michael R. McVaugh (eds.), Barcelona: Fundació Noguera, Universitat de Barcelona, 2023.

CARMEL FERRAGUD

Universitat de València

carmel.ferragud@maux.org

A Arnau de Vilanova la vida se li va fer curta. Atesa la seua enorme ambició intel·lectual i els diversos interessos que tenia, els mèdics, científics, filosòfics i teològics, sumats als compromisos com a metge clínic i també com a avesat diplomàtic, una part no gens negligible de la seua immensa obra va quedar en un esquema mental o en uns apunts generals, que esperaven el moment oportú per ser digerits pausadament i acabar manuscrits ordenadament. Aquesta avinentesa no es va arribar a produir. Per això, quan els seus marmessors i deixebles trobaren aquests escrits a les seues cases de València i Montpeller tingueren la intenció de traure'ls a la llum de la manera que ells pensaven que al mestre li hagués agradat. Tanmateix, les dificultats per entendre realment el que Arnau tenia al cap i pretenia fer va ser un obstacle important per publicar com calia aquests fragments del seu pensament. L'obra que ens ocupa ha de ser entesa des d'aquestes consideracions.

Salmón i McVaugh, dos habituals entre els editors de textos mèdics arnaldians, han fet l'edició del *De parte operativa*, una de les obres atribuïdes a Arnau que han generat des de fa temps certa desconfiança entre els experts. Fins no fa massa, no es coneixien més que exemplars impresos de l'obra, i la seua composició i contingut feia pensar que es podia tractar d'una més de les obres apòcrifes d'Arnau. És per això que s'havia decidit que no se n'emprendria l'abordatge i possible edició fins que el projecte de les AVOMO no estigués avançat. Però tot va canviar quan en 1997 Fernando Salmón va identificar un manuscrit del segle XV a Munic que contenia un conjunt d'obres atribuïdes a Arnau, i entre altres la que ens ocupa, copiades per diverses mans. Es tracta d'una còpia que presenta tota una sèrie de problemàtiques que els autors han hagut de resoldre. Precisament, l'edició que tenim entre mans s'ha realitzat a partir d'aquest manuscrit de Munic i la primera edició impresa del text (Lió, 1504), ja que totes les posteriors semblen

venir d'aquesta prínceps. I val a dir que els problemes que ha comportat l'edició d'aquesta obra han obligat els autors a pensar i treballar el text, amb a penes 65 pàgines, de manera que el lector no es perdés en un tractat d'estructura ben complexa. L'experiència és un grau, i les decisions que han pres permeten una certa intel·ligibilitat.

L'obra formaria part d'una sèrie de textos, diguem-ne menors, eixits de la mà del metge valencià, esbossats entre 1308-1309 mentre residia a Montpeller, i que van quedar inacabats arran de la seua marxa a Sicília, de la qual no tornaria. En el manuscrit esmentat hi ha una secció dedicada a escrits arnaldians d'aquesta mena, obretes que hipotèticament els seus marmessors i deixebles s'haurien encarregat presumiblement de recollir i de fer circular, una vegada acabades per algun d'ells. Malauradament, aquesta i altres hipòtesis que s'emeten no tenen una resposta possible, ara per ara. I, tanmateix, com ja vaig explicar en una altra ressenya anterior, els estudiosos d'Arnau han arribat a un grau de coneixement i una complicitat tan estreta amb el pensament del metge-teòleg i la seua obra, que convencen amb les seues explicacions, plenes d'entusiasme, erudició i passió intel·lectual: «Se non è vero, è ben trovato».

El text que tenia en ment Arnau per a *De parte operativa* configura bona part del que els renaixentistes van editar amb aquest nom, però hi van afegir altres d'aquells més breus, fent una miscel·lània un tant singular. Així, el breu passatge introductori i el *Dolor stomachi* del final van ser sumats, quan en realitat eren dos tractats diferents. El copista no se'n va adonar i des de l'edició prínceps del segle XVI el text sempre es va reproduir d'aquesta forma. Seguint aquesta tradició, els nostres editors no han volgut segregar els textos, però sí han donat una explicació de totes tres parts: 1. L'assaig introductori sobre la finalitat de la medicina; 2. La base complexional nosològica de les malalties del cervell; 3. El text dedicat al mal d'estómac.

Arnau tenia la intenció d'oferir un estudi de patologia i de terapèutica com es feia tradicionalment, de cap als peus, i per això va començar per les malalties del cervell. Diguem que Arnau no havia fet més que començar el seu propòsit, i s'havia adonat que mai podria acabar l'obra, que, de fet, en diverses parts no deixa més que ser un grapat d'anotacions sistemàtiques o llistes que pretenia reprendre posteriorment per desenvolupar-les convenientment. És aquesta part la que constitueix el gruix del tractat i a la qual s'ha dedicat un bon esforç per entendre i explicar com Arnau la va concebre, emmirallat amb el *Cànon* d'Avicenna aparentment, però també a partir d'ací manifestant les particularitats, reptes i innovacions que el nostre metge hi va aportar.

La tercera part de l'obra, sens dubte, ha resultat un bon repte per als editors. Es tracta d'una llista de vint-i-dues frases que expliquen els tipus de mal d'estómac i la seua relació amb un procés fisiològic específic. Cal assenyalar que es tracta d'una aproximació ben original i singular. Els autors es mostren partidaris de considerar el *Dolor stomachi* com una col·lecció d'apunts basats en observacions d'Arnau sobre el dolor d'estómac, que podrien servir per identificar-los i

diferenciar-los uns dels altres. A més, per a ells la manera de fer l'abordatge de manera semblant a com ho havia fet amb les cefalees reforça la seua autoria, per la qual cosa no seria un afegit, producte d'una confusió dels primers compiladors. També els indueix a pensar que fou una obra acabada que tingué la intenció d'afegir a la general *De parte operativa*, que com hem dit es quedà en un esbós.

L'estudi de l'obra es presenta en català i en anglès, cosa que permet la seua difusió àmplia. S'adjunta una bibliografia molt exhaustiva, i tres índexs: *nominum, verborum, codicum*. Fet i fet, com sempre, disposar d'un nou volum de les AVOMO és un plaer intel·lectual; una peça més del patrimoni arnaldia, amb un estudi acurat i brillant, com ja ens tenen acostumats els seus editors. Una empresa admirable que, al ritme que va, veurem enllestida en els anys propers.

EL CERIMONIÓS, Pere: *Libro de los grandes hechos del rey Pedro el Ceremonioso*, Juan Manuel Cacho Blecua (intr.), Juan M. Perujo Melgar i Juan Manuel Cacho Blecua (trads.), Saragossa: Institución Fernando el Católico, 2023.

RAFAEL BELTRAN

Universitat de València

rafael.beltran@uv.es

El *Llibre* o *Crònica* del rei Pere el Cerimoniós (1319-1387), la més extensa i tardana de les grans Cròniques catalanes, ha sigut considerada tradicionalment com la menys «literària» o menys reeixida de les quatre, potser perquè, a més dels mèrits indubtables de les altres tres, ha sofert com a «estigma» una evident simplificació: el pecat d'haver sigut concebuda sota l'estímul confés del *Llibre dels fets* de Jaume I. La fràgil frontera entre «estímul» i «imitació» va venir molt bé a una historiografia de caire romàntic, que va fer servir la figura del model de rei exaltat en la seua crònica per explicar l'inici d'una suposada «decadència» del sistema polític medieval català, declivi que culminaria amb l'arribada dels Trastàmares.

La traducció a un castellà precís i diàfan, per part de dos bons especialistes, fa que el text pugui arribar amb tota fermança filològica a nous lectors. Juan Manuel Cacho Blecua ha estudiat a fons, entre molts altres textos narratius medievals, històrics i de ficció, l'obra de Juan Fernández de Heredia, gran mestre de Rodes, coetani del rei Cerimoniós i el més gran escriptor medieval en llengua aragonesa; mentre que Joan M. Perujo ha treballat a fons l'obra de Jaume Conesa, un dels membres més actius de la Cancelleria Reial en temps del mateix rei, traductor al català de la *Historia destructionis Troiae* de Guido delle Colonne (*Històries troianes*), que Perujo ha estudiat profundament i editat (2015).

El *Llibre*, tot i que és un dels testimonis principals de la història medieval de la Corona d'Aragó, només havia sigut traduït al castellà una vegada, fa cent setanta-